

la vocal del possessiu TUUM; i la proclisi féu que TUUM i TUA en aquesta construcció es contraguessin molt aviat en TУМ, ТА, d'on les formes catalanes (i oc., fr.) *ton, ta*.

Aquestes són, doncs, les formes que han restat en ús constant en la història de la llengua; ja he donat cita de *ton* en Desclot; d'unes i altres formes n'hi ha en les *Homilies*: «Si tu vols a mi venir —zo dix N. Séiner— e tu-m vols ren donar del teu, va-te primer acordar an ton proxme a cui mal auràs fait, car enant no redebria tu ni ton do» (5r15-17). No escau ací sinó a la gramàtica indicar en quina forma, temps i extensió el teu, la teua, han reemplaçat l'ús dels proclítics *ton, ta*; és sabut que aquests han quedat modernament molt reduïts, i només se'n fa ús en estil poètic o molt elevat, pel que fa al llenguatge escrit, mentre que en la llengua parlada han quedat quasi del tot desusats, fora de l'ús amb noms de parentiu: fins en aquest cas han decaigut molt en cat. or. la pronúncia *ton* amb *o* que fan alguns en llegir-lo: cal llegir *ton pare, ton carrer* etc. amb *u*, o altrament donem la impressió de poca familiaritat amb la nostra llengua literària i educada.

En l'ús vulgar ha mantingut un poc més de vigència (no gaire) en el P. Val.: allí no sols se sent *ton pare* (Morella, 1935) sinó també *ton tio, ton cunyat* (fins algun cop *ta casa*), coses enterament antiquades en l'ús oral del català central. Amb caràcter molt vulgar es donava el cas en cat. or. de sentir les formes aparentment femenines *tà, tàs*, aparejades en proclisi amb noms de parentiu masculins: *AlcM* ho registra com una estranyesa en un poble del Gironès, però era de tot el domini oriental *tà žarmá, tá(z) žarmáns*, si bé en parlar descuidat i molt vulgar (ho testifico com a molt corrent en la Barcelona vella pels anys 1912-1920).

Res a veure amb això en l'ex. arcaic, que citem del fem. pl. *tes*, en un jurament vallespirenc de l'a. 976: «de ipsas tuas justicias et de tes sen-<y>orius quas in Volone habes, te et tuos empar» (RLR III, 271.18); com ho mostra el relatiu *quas* i el primer membre *tuas justicias*, es va entendre haver de posar el femení *tes* per aplicació conjunta al fem. *justicia* i al masculí *senyoriu* (variant de *senyoria*). Altrament *tes* s'aplicava sempre al femení plural: «che-t faça tes osts» en un altre doc. ross. de 1088 (RLR III, 272.4).

En el femení tònic, la forma *tua, sua*, restà, amb caràcter molt predominant almenys en tota l'E. Mj. Després s'estengué una forma *teua, seua, meua*, del masc., la qual més recentment s'ha tornat *teua, seua, meua*; les de tipus *teua* es mantenen bastant només entre val., ross. i alguns sectors del cat. occid.: sobretot en el P. Val. molts insisteixen a mantenir el tipus *teua* fins literàriament, cosa ben respectable (d'altres ho estan abandonant, potser encara amb més seny). Sobretot en textos de to molt vulgar, i en particular en el Ross., s'anticipà molt l'aparició de la forma analògica del tipus *teua*, que ja apareix copiosament en les *VidesR* de fi S. XIII. Detalls sobre això en *LleuresC*, 316 i nota.

Hi afegirem ara alguna cita, distingint els manuscrits

P i *B* (més alterat, en general, però del S. XIV): les *tues* (*teues* *B*) *aureles*, 93v2n.97, 95r1n.57. En *P* encara predomina *tua* (tanmateix la *teua* *mort* *P*, en fº 97v, n. 147); però en *B*, *teua* abunda molt (per exemple en el fº 97v1); hi veig uns 15 casos de *meua, seua, teua* (aquest a les nn. 124, 131, 140, 147). Tanmateix també hi ha força coincidència de tots dos en *tua* (p. ex. 95r1, n. 27 i 28), i àdhuc, dins el conjunt de l'obra, això és el que predomina de bastant. Sembla, doncs, que en l'original de fi S. XIII, l'ús de *tua* devia ser general, quasi, o del tot, i que la propagació de la forma analògica fou cosa del S. XIV (en què es copiaren els dos manuscrits; *P* una mica abans que l'altre).

DERIV.: Antigament es deia *tuejar* per 'adreçar-se a algú tractant-lo de tu': «Mas, ¿qui-m met a mi - en este fahenes / que-n haj' a donar - lo comte a negú, / y ab tu vinga 'n l'ayre - yo, a tu per tu, / puix no vols vestir-te - ni menys te nomenes? / Doncs, digues qui est -: puix veus que-t tubeje, / no-m faces estar - ab tròpic tan gran / que ---», fi S. xv, *Procés de les Olives*, v. 749. Per les instruccions als confessors i monges es veu que encara continuava en els segles baixos, fins cap a 1700: «fadri o nina petits, pus sie de edat de combregar, lo curat no-ls deu tuajar en les interrogacions dels articles, ans los deu honrar»: en un *Ordinarium Vicense* extractat en el *Cat. d'Obres en Llengua Catalana* de MrnAguiló (premiat el 1860, publ. 1927); «abominando siempre la vulgaridad y sobrada familiaridad en el tuejar-se, la qual ---», en unes recomanacions a monges de Bna. de 1699 (*DAG.*). També oc. ant. *tuejar*.

La forma *tutejar* s'introduí per influència francesa en les guerres del S. XVII, tant en cast. [1739] com en cat., on no en tenim notícia fins a Lacav. (1695), dicc. que és fruit precisament d'aquelles guerres: el fr. *tutoyer* presenta la -t- interna ja el 1394, i en el sistema fonètic francès és on aquesta intercalació s'explica millor: es generalitzà gràcies a la major expressivitat que la reiteració li conferia, però encara avui la forma més popular és, en català, *dir de tu. Tutejament* (cita de Pin i Soler, en *DAG.*); *tuteig; tutejador* [1868]. Aprofitem l'ocasió per denunciar l'imperdonable abús del *tuteig*, que per imitació de les horribles habituds i manyes falangistes, es va iniciar entre nosaltres després de la victòria, en els anys 40, dels traïdors venuts a l'estranger: només el triple tractament *Vós/Vostè/Tu*: escau a la naturalesa nacional catalana, cordial sempre però, alhora, reservada; sense precipitar una falsa intimitat, i cordialitat fingida, sempre profitosa per a la gent intrigant o de mala fe (cf. *LleuresC*, 89-90).

CPT.: *Tiquis-miquis* [Lab. 1840]; del llatí macarrònic *tichi michi*, alteració vulgar de *tibi, michi* (clàssic *mibi*) 'per a tu', 'per a mi', pronunciats en discussions conventuals. *Tuàutem* [Belv.], dels mots *tu autem, Domine, miserere nobis*, amb què acaben les lliçons del Breviari.

Aprofitem aquest lloc per a un parell de detalls que haurien hagut d'anar amb el pronom reflexiu *es-se*. Se amb valor impersonal ja era (contra el que s'ha afirmat